

*Till alla medlemmar, som erhåller denna
årsbok, utskickas även SVENSKA
NATURSKYDDSFÖRENINGENS
tidskrift SVERIGES NATUR (sex
nummer pr år).*

SVERIGES NATUR

SVENSKA NATURSKYDDSFÖRENINGENS

TIDSKRIFT

N:R I A

ÅRSBOK

I 9 5 4

45:E ÅRG.

STOCKHOLM

SVENSKA NATURSKYDDSFÖRENINGEN
(Riksförbund för naturvård)

BOKFÖRLAGET SVENSK NATUR I DISTRIBUTION

87665

viker de sydliga åkerbruksområdena. För *vargen* finns visserligen i dagens kulturläge inte längre någon plats, men också åt honom skulle väl kunna säkras en sista fristad i *nationalparksområdena*, vilka ju skapats just för att åt kommande generationer bibehålla ett stycke oförfalskad natur.

Övers. från tyska Arne Sundberg.

Om invandrande fåglar och tillfälliga gäster

Av Carl-Fredrik Lundenall

Fågelintresset är oerbörligt livligt i Sverige, vilket tillsammans med klimatiska faktorer m.m. medverkat till att ett betydande antal för Sverige nya arter observerats under de senaste åren. Till ledning för alla intresserade amatörornitologer lämnar artikelförfattaren här en översikt över de arter, som är på invandring eller kan väntas under den närmaste framtiden.

I första häftet av tidskriften Ornis Fennica 1952 berättar en författare, MATTI SOVINEN (1)¹, om en för Finland ny fågelart, blåstjärten, dess förrinnan totalt okänd i hela Norden. Sammanlagt nio av allt att döma fullt säkra fynd sedan 1949 redovisas av den i detta fall oväntade östliga arten i östra Finland, vartill kommer en sannolik iakttagelse redan omkring 1939 och ytterligare en aldrig fullt utredd rapport av den 10 juli 1951 från Kuusamo. Ett tolfte och sista fynd vid Uleåborg den 13 juni 1953 har sedermera omtalats av en annan av tidskriftens författare, PAAVO SEPPÄNEN (2). SOVINENS uppsats 1952 innehåller en karta, hämtad ur den ryske ornitologen B. STEGMANNNS djurgeografiska del av "Fauna SSSR, Fågellarna" (3).

Av kartan framgår att blåstjärten, *Tarsiger cyanurus*, har två kända utbredningsområden, det ena sträckande sig från mellersta Ural österut genom Sibirien till Kamtschatka och norra Japan med utlöpare i söder till norra Mongoliet och Mandschuriet, och det andra omfattande ett rätt begränsat område i Himalaja och Tibet samt ett stycke av mellersta Kina. I Europa är arten tillfälligt anträffad i Italien (4), sannolikt i England (5) samt i Skottland (6).

Det är en enorm förskjutning av denna lilla förtjusande fågels utbredningsområde som har ägt rum. Blåstjärten är stor som och ifråga om kroppsformen närmast lik en rödstjärt. Hancen har lysande koboltblå

¹ Siffrorna inom parentes hänvisa till litteraturhänvisningar och kommentarer å sid. 191.

skuldror, övergump och stjärt, mörkast på kinderna och halssidorna, gräddgul undersida med klart gulröda sidor och ett vitt band från pannan över ögat. Honan är olivbrun ovan och ljusare under med blåaktig övergump och gulröda sidor.

Det är en ytterst skygg urskogsfågel, svår att få se. Dess vistelseort säges vara i tätta urskogar av gran och tall och fuktig snårskog. Men den röjer sig genom sin sång, som börjar och slutar med lågmälda toner med en hög, fallande, trastlik strof "tri-lii, tri-lii", "tryty-tryty" eller "hilltyll-tilltyll" i mitten.

Antagligen är det bara en tidsfråga när det första exemplaret av den sibiriska nykomlingen också visar sig i Sverige. Kanske har den redan sjungit i Tornedalen, fastän ännu ingen har hört eller sett den.

Vanskeligt att profetera

Det är dock lätt att spå, svårare att få se det spådda gå i uppfyllelse. Med blåstjärtens uppträdande i Finland har jag velat belysa hur till synes snabbt en i detta fall alldeles oväntad utbredningsförskjutning kan gå, och om man också ifråga om många andra östliga och sydliga invandrare funnit förklaringar till det inträffade i bl. a. den pågående klimatförändringen i nordvästra Europa, ter sig åtminstone för mig orsakerna till blåstjärtens gränsförskjutningar ej så lätta att förklara.

Kanske har blåstjärtens utbredning mot väster, såsom bl. a. de båda ryska ornitologerna S. A. BUTURLIN och G. P. DEMENTIEV (7) gör gällande, försiggått successivt, fastän den först under senare år blivit ordentligt uppmärksammas. Kanske har SOVINEN rätt, då han i sin nyssnämnda uppsats förmodar, att artens framträngande i likhet med bl. a. lundsångarens gynnats och påskyndats av 1930-talets och några av de senaste årens varma vårar (8). Kanske måste man också, som SOVINEN omedelbart tillägger, se denna förskjutning i utbredningen i perspektiv av "the general phenomenon of the postglacial re-establishing of the bird faunas" — fritt översatt: det allmänna fenomenet som efteristidens återställande av balansen i fågel-faunan utgör.

Men man tør i så fall komma in på förklaringsförsök, som väl tål att diskuteras.

Fågelfaunan är, som bl. a. SIGFRID DURANGO (9) framhållit, ingalunda statisk. Framstötter kan snabbt följas av motsatsen: tillbakagång. Det finns det alltför många exempel på.

Sothönan och skäggdoppingen är exempel på vad jag med ett numera förkättrat ord vill kalla goda invandrare. Tillfälliga stränga vintrar, näringsbrist och alltför många solskenstimmar under sommarhalvåret med uttorkning av deras häckningsplatser som följd har inte förmått att ödelägga deras sedan 1800-talets senare hälft erövrade positioner i nordväst, trots

åtminstone för sothönan flera katastrofartade tillbud genom bl. a. 1940-talets stränga vintrar.

Känsligt är det för nykomlingarna. Kanske kan de bita sig fast bara för en säsong eller för några få säsonger. En tröst kan vara, om de som stäpphöken häromåret bara lyckades hålla sig kvar en enda sommar — de kan komma åter, beroende på många olika faktorer.

Klimatet spelar ofta en avgörande roll. Tillgången på näring är ofta direkt beroende härav. Varma vårar med gynnsam vind kan locka många arter att flyga längre än normalt, och milda vintrar skonar övervintrarna, som, om de bara klarar sig igenom, kan ge upphov till nya bosättningar. Kulturpåverkan, den fortskridande odlingen, utdikningar och skogsavverkningar, kan också spela in, liksom — alltid i negativ riktning — äggsamlares mera tvivelaktiga insatser vid en för nyetablerade arter olämplig tidpunkt, okynnesskyttars och obetänksamma kamerajägares samt ringmärktares eller vanliga nyfiknas någon gång ödesdigra tilltag ej att förglömma.

Många värdefulla undersökningar har under de senare åren utförts inom det spännande område som förändringarna inom vårt lands och vår kontinents fågelfauna utgör. Jag skall inskränka mig till att nämna namnen på några få av de många författarna, KALELA (10), MERIKALIO (11), DURANGO och SVÄRDSON (12), KEVE och VON UDVARDY (13), PEITZMEIER (14), GUDMUNDSSON (15), REINKAINEN (16) och VÄLIKANGAS (17). I bokverket "Svenska djur, Fåglarna" ger DURANGO en i stort sett utmärkt sammanfattning.

Det är i stor utsträckning bland östliga arter som förändringarna har inträffat. Det är övervägande om dessa jag kommer att tala.

Fältsparvar på utbredning

En sådan östlig fågelart som med intervaller visat sig i Finland och som omtalas i svenska faunor redan av C. J. SUNDEVALL 1856 (18) och SVEN NILSSON (19), fastän den ännu aldrig anträffats i Sverige, är som de flesta i ornitologi något initierade känner till den s. k. ryska gulsparven eller brunhuvad sparven, *Emberiza aureola*. Profetian om att denna utsökt granna sparv med det brunsvarta huvudet och det klargula bröstet förr eller senare kanske kommer att visa sig hos oss, har upprepats tid efter annan och nu möjligen fått förnyad aktualitet sedan äntligen ett tillfälligt fynd gjorts i Norge (20) och den nyligen befunnits ha en imponerande och, förefaller det, relativt befästad förekomst så pass nära svensks-finska gränsen som vid Uleåborg. Vid Limingo berömda grågåsar fann nämligen den finländske ornitologen RAUNO TENOVUO (21) inte mindre än åtta sjungande hanar och en hona sommaren 1952 och på en annan plats i närheten ungefär lika många. Redan på 1920-talet gjordes de första fynden i samma trakt (22), vilket ej hindrar att rapporterna om de många sjungande hanarna nu utgjort en stor överraskning. Videbevätta

strandängar finns det många långa Bottenvikens svensk-finska kust och en tids sökande i Haparanda- och Lule-skärgårdarna skulle rentav kunna tänkas ge utdelning.

Just dessa fålsparvarna har det hänt överraskningar förr. Videsparvens framryckning från nordost och utbredning mot sydväst på den skandinaviska halvön är ett alltför omvitnat kapitel att behöva upprepas. Anmärkningsvärt men för den skull ingalunda förvånande är att denna art, som i Sverige trängt ned åtminstone till Jämtland (23), ännu ej har lyckats få fäste i Norge. Det hela inskränker sig här ännu så länge till ett enda höstfynd (24). Kölen torde ha utgjort det främsta hindret för framträngandet.

Dvärgsparven däremot, som är betydligt nordligare och ställer helt andra fordringar på häckningsbiotop, anträffades redan 1878 i norska Finnmarken (25) och numera föreligger bofynd både från Sverige (26), Finland (27) och Norge (28). Anmärkningsvärt många höstfynd har dessutom gjorts på Fair Isle (29) och Utsira (30).

Både videsparven och dvärgsparven finns det nu all anledning att se upp med. En rad uppländska fynd av videsparven gör det rentav inte uteslutet att den kan häcka någonstans så långt i söder som längs nedre Dalälven, i Dannemora-trakten eller varför inte på den till synes ytterligt tilltalande uppländsmyren Floran. Tyvärr lär inte ett redan tillvarataget bo i Uppland, vilket nu tillskrives videsparven, bevisa så mycket (31).

En släkting till de föregående, ortolansparven, är ju visst ingen nykomling och må bara nämnas i korthet. Den har under senare år befunnits stadd i ökning i Östeuropa (32) och även i Finland har man noterat en påfallande ökning i området för artens nordgräns (33). I södra och mellersta Sverige anses parallellt en tillbakagång ha gjort sig gällande (34), men om denna är skenbar eller verklig är kanske svårt att säkert bedöma. Ett faktum är dock att denna vanligen genuina hagmarksfågel numera fått "tyngdpunkten" av sin utbredning förlagd till landets östra delar från ungefär Stockholms-trakten till långt in i Jämtland, Västerbotten och Norrbotten med en nordlig men ganska accentuerad utlöpare ända upp till Kiruna. Däremot saknas den numera fullständigt i avsevärda delar av några av de sydligare landskapen, där den förr sågdes ha varit allmän, t.ex. i Bohuslän och Halland. På Vikbolandet, där det sannerligen inte råder brist på till synes idealiska biotoper, är den likaså allt annat än vanlig, och på Öland och Gotland har den anmärkningsvärt nog länge lyst med sin frånvaro.

En formlig invasion av ortolansparvar inträffade i maj 1952 på en så pass övrig plats som Fair Isle, den sydligaste av Shetlandsöarna, "but to nowhere else in Britain" (35). Inte i hela Sverige förmärktes någonting motsvarande. Ännu ett exempel på hur vanskligt det är att spå någonting om fåglarnas frekvens, vare sig det gäller en viss säsong, en viss trakt eller i sitt vidare sammanhang hur pass långt en på frammarsch stadd art kan komma att nå.

Rosenfinken gör framsteg

ERNST LINDS uppsats om rosenfinken i Vår Fågelvärd 1952 (36) är ingalunda mindre intressant än SOVINENS om blåstjärten. Skillnaden är emellertid bl.a. den, att det ifråga om rosenfinken rör sig om en rasande grann fågelart, som nu antagligen kan räknas till de i Sverige någorlunda bofasta. Artens framträngande mot väster har redan sammanfattats av GÖTE NYHLEN 1950 (37) och berättelsen behöver ju ej upprepas. Det är också en art som ryckt fram från öster med en rent ut sagt riktigt prydlig serie sporadiska fynd från Ronneby i söder 1931 (38) till Umeå i norr 12 år senare (39). Första bofyndet gjorde DURANGO på Fårö 1938 (40), det närmast ERIK ROSENBERG på Stora Karlsö 1949 (41), varjämte JOHN PALM fann ett bo vid Hovran nära Säter i Dalarna 1950 (42) och LIND ett bo n:o 2 på samma plats 1952 (43). Fynden vid Hovran är säkert lika litet en tillfällighet som att det nordligaste finska rosenfinksbofyndet har gjorts vid Uleåborg, dit såsom nyss framhölls även en av de finska blåstjärterna och den stora kolonien brunhuvad sparvar letat sig fram.

Allra första gången rosenfinken visade sig vid Säter var redan 1934 (44). Trakten kan i detta fall också uppvisa fynd av gräshoppångare, kungsfiskare och sannolikt t.o.m. den första säkert identifierade busksångaren, *Acrocephalus dumetorum*, i landet (45). Ytterligare fynd av rosenfinkar gjordes sommaren 1953 i samma trakt.

Lilla flugsnapparen på väg

Lika långt på väg som rosenfinken — eller i varje fall i det närmaste lika långt — förefaller nu lilla flugsnapparen att vara hunnen.

Det är nu nätt och jämnt 100 år sedan som det första svenska exemplaret av denna lilla livliga, rödbröstade flugsnappare tillvaratogs på ett ångfartyg utanför Landsort, nämligen den 24 maj 1855 (46). Ännu så sent som 1943 var inalles bara 16 fynd anmälda (47). En uppgift om ett bofynd vid Mariestad 1892 (48) har på som det förefaller goda grunder betvivlats, och det första verkliga konstaterandet av en häckning gjorde nu KARL-JAKOB GUSTAFSON inte förrän den 16 juli 1944, "då en gammal hane med en kull på 5 nyss utflugna ungar iaktogs c:a 6 km SV Eksjö" (49). Nästa konstaterande av en häckning gjorde RUNE BOLLVIK, då han den 15 juli 1950 iakttog en hane och en nyligen flygg ungfågel i Ottenby lund på Öland (50). Självt såg jag en hona och tre årsungar i samma avsnitt av lunden så sent som den 13 augusti 1950. Följande vår, 1951, synes ytterligare minst ett par ha häckat att döma av ett pars uppträdande som min bror ANDERS LUNDEVALL också iakttog para sig. Under tiden den 5—9 juni 1951 såg vi tillsammans, min bror och jag, minst 6 olika sjungande hanar på åtta vitt skilda ställen i lunden och dessutom två honor, av vilka en färgmärktes vid fågelstationen.

Hanan av det som vi misstänkte häckande paret höll troget fast vid ett bestämt revir dag efter dag till skillnad mot alla de övriga hanarna, vilka visserligen sjöng inom tillfälliga revir, men bara för i allmänhet en dag i de olika fallen. Hanen i det par som parade sig dels den 6 och dels den 8 juni var påfallande aggressiv, attackerande bl.a. ett talgoxpar på väg till och från dessas bo med ägg och hindrande ett blåmespar att komma med mat till sina ungar. I likhet med minst tre av de övriga hanarna var denna hane ej utfärgad och skiljde sig från honorna knappast genom annat än uppträdet och den käck, lövsångarlikart bortdöende sången. De övriga var fullt utfärgade med prydliga röda bröst, men i likhet med en del svartvita flugsnaapparens hanar har även lilla flugsnaapparens hane befunnits häcka i en dräkt som påminner om honans, något som kan förekomma även hos rosenfinken — nyttigt att känna till för den som letar efter dessa invandrande sällsynta arter.

Numera kan nog lilla flugsnaapparens betecknas som fullt årsviss på Öland och inalles uppgår de på skilda håll iaktagna exemplaren till gott och väl 50.

En nordlig och en sydlig: nordsångaren och lundsångaren

En stor grupp invandrande eller i varje fall av klimatförändringen och vådret under vårflyttningen gynnade arter återfinnes bland sångarna. Här må bara nämnas gräshoppsångaren, trastsångaren, rörsångaren, kärrsångaren, lundsångaren och nordsångaren. Flodsångaren kan möjligen också komma att uppträda som svensk häckfågel, såvida den ej redan gjort det, och tre fynd av vattensångaren, *Acrocephalus paludicola*, under åren 1942—1945 (51) kan eventuellt antyda att vi har ett emotse ytterligare fynd av denna utmed hela tyska östersjökusten förekommande art i Sydsverige under de närmaste åren. Släktingen busksångaren är stadd på en visserligen långsam men dock tydligt konstaterad frammarsch i Finland (52) och är också aktuell. Gulsångaren, *Hippobolais icterina*, hör till de arter som betydligt vidgat sin utbredning mot norr i Sverige (53) och i Finland är hökfärgade sångaren nu stadd på inmarsch (54).

Nordsångaren och lundsångaren är högaktuella.

Den första svenska nordsångaren blev skjuten i Karesuando socken redan den 1 juli 1881 (55), den därefter i Könkämädalen den 26 juni 1909 (56), och den 29 juni samma år samt den 10 juli 1915 iakttag hörfjärnt DAVID SJÖLANDER arten i norra delen av Sjaunja-området (57). Det första boet i Sverige säger sig SUNE HEDERSTRÖM ha anträffat nära Sevujoki norr om Jukkasjärvi kyrkoby den 29 juni 1916 (58), för övrigt anmärkningsvärt tidigt på året och på en efter vad det har sagts egenartad lokal, men hur det verkligen förhåller sig med denna häckning lär väl så här långt efteråt vara svårt att få fullt klarlagt.

Omkring 15 kilometer norr om Sevujoki fann ERIK ROSENBERG (59) nordsångaren 1939, 1941 och 1942 i Vittangjärvi-området under sådana omständigheter, att det är troligt att den häckat där. En sjungande hane hörde BJÖRN HOLM den 16 juni 1950 vid sjön Nakerjärvi omkring en mil sydost om Torneträsks järnvägsstation (60) och en annan hane påträffade MAURITZ MAGNUSSON något söder om ROSENBERGS lokaler den 28 juni samma år (61). I "Förteckning över Sveriges fåglar" (62) omtalas den slutligen såsom "troligen" funnen också i Dorotea och Abisko (63), varjämte SVANTE LUNDGREN (64) omnämner en iakttagelse från Jeuliojoki på Taavavuoma i Karesuando.

I själva verket hade den då också häckat vid svensk-norska gränsen mellan riksrösa 268 A och 269 väster om Vadvefjälko nationalpark 1940 (65). Ytterligare en nordsångare hördes vid Abisko den 23 juni 1949 (66) och i samband med ornitologkongressens Abisko-exkursioner sommaren 1950 anträffades därefter en koloni med inte mindre än tio sjungande hanar och tre likaledes säkra honor på Nuolijas nordsluttning mellan Abisko och Björkliden (67). Här fann P. O. SWANBERG det antagligen tredje svenska boet den 22 juli 1952 (68).

En rad nordsångare är numera sedda och hörda i Abisko-området, såsom den 27 juni och 4 juli 1951 4 resp. 4,5 kilometer söder om Abisko (69), på Nuolijas nordsluttning den 23 resp. 26 juni 1951 (70) samt den 22 (71), 23 (72), 26 (73) och 27 juni 1952 (74), vid Abisko östra station den 29 juni samma år (75), vid Abisko turiststation (76), vid Björkliden den 5—6 juli 1952 (77) samt vid Rautas (78). Den engelske ornitologen D. JENKINS har också meddelat att han 1952 fann ett par "*wiwb domed nest containing four young on Björkliden path*" (79), men detta gäller kanske samma bo som det SWANBERG iakttag.

Säkert har arten också iakttagits under 1953, fastän iakttagelserna från detta år ännu är förborgade. Nordsångaren kan emellertid nu sägas tillhöra de bofasta i nordligaste Sverige och man har säkert att emotse ytterligare fynd under kommande år.

Släktingen lundsångarens kraftiga framryckning i Finland och Ostpreussen har ingående skildrats bl.a. av H. SUOMALAINEN (80), L. VÄLIKANGAS (81) och F. TISCHLER (82). Gränsen mot norr har sedermera förflyttats ännu något nordligare i Finland, där arten hörts nästan årligen upp till Kuopio-trakten, dvs. till ungefär samma breddgrad som Sundsvall (83). Den har också nått fram till Bottenviken vid Gamla Karleby (B. KLOCKARS i Orn. Fenn. 1951, 28: 85—86; ytterligare fynd omtalas i samma tidskrift 1954, 31:24).

Det första svenska fyndet gjorde G. RUDEBECK i Lund i augusti 1939 (84) och därefter iaktogs arten vid Örebro den 17 juli 1949 (85). Sannolika iakttagelser har vidare rapporterats från Öland sommaren 1945 och Kallskär i Uppland den 24 juni 1950 (86).

Den 2 juni 1952 fångades ett exemplar vid Ottenby fågelstation (87) och den 9—10 juni infann sig ytterligare åtminstone två sjungande hanar på samma plats (88), samtidigt med att den första danska lundsångaren ertrappades på Als (89). Ytterligare lundsångare iaktogs vid Ölands södra udde den 12 juni och 10 aug. 1952 (W. JENNING i Vår Fågelv. 1953, 12:145—165). Sommaren 1953 häckade redan arten för första gången i Sverige, nämligen invid Botaniska trädgården i Visby (90). En redogörelse för detta fynd har sedermera N. NOHREN lämnat i Fauna och Flora 1954, 49: 69—76.

Både nordsångaren och lundsångaren har till skillnad mot alla övriga i Sverige anträffade arter av släktet *Phylloscopus* ett tydligt och hos nordsångaren dessutom ibland ett bakre otydligare vingband, bildat av ljusa spetsar på vingäckarna. Nordsångaren liknar en något gråaktig lövsångare med påfallande gult bröst och kraftigt markerat ögonbrynsstreck: den ringande, något grönsångarlikna sången "tillitillillill" är typisk. Lundsångaren liknar däremot en liten, alltigenom distinkt tecknad lövsångare. Stjärten är en aning kortare, ögonbrynsstrecket tydligt och vingbandet vanligen väl synligt. Sången kan man inte ta miste på: det är en kraftig, klar och snabb, närmast gårdsmyslik strof med några invädda toner liksom av steglits och trädkrypare.

De fyrto visornas sångare

har SVEN MELLQUIST med ett av artens ryska namn kallat den förut nämnda busksångaren i en entusiastisk och välskrivnen skildring av det möte han hade med en fågel som sannolikt måste ha varit denna art vid Hovran den 6 juni 1950 (91).

Ett tidigare fynd har rapporterats, nämligen av DAG HANNERZ vid sjön Varpan vid Falun den 16 maj 1932, men anses osäkert (92). Självt såg och hörde jag en sannolik busksångare, som sjöng från en liten ask mitt inne i centrum av Gräddö lilla skärgårdssamhälle öster om Norrtälje den 10 juni 1947, men kunde ej få full klarhet. Bevis saknas också när det gäller fågeln vid Hovran, men då en rad av de detaljer ifråga om sång och uppträdande som MELLQUIST anfört entydigt talar för busksångaren, kan man nog anse hans iakttagelse för tämligen säker.

Den 5 juni 1952 visade sig en busksångare i ett av de hagtornsnår som kantar den breda i nord-sydlig riktning löpande stenmuren mellan Ottenbylund och fågelstationen. Fågeln höll till ungefär en meter under det översta kvistverket och sjöng ihärdigt i skenet från den nedgående solen. Mina utförliga anteckningar om denna sjungande fågel kan jag inte citera här; jag har emellertid underställt tre av de främsta källarna av arten, O. KALELA, O. LEIVO och professor HANS JOHANSEN dem och de har alla tre enstämmigt bekräftat att det ej råder något tvivel om bestämmningen.

I öster förekommer busksångaren enligt KIVIRIKKO (93) regelbundet om än sparsamt väster och sydväst om Ladoga, där arten uppgives ha varit känd redan på 1880-talet, samt i östra Estland (94). En iakttagelse i Andrusova nära Ladoga den 10 maj—7 juni 1943 omtalas av J. PAATELA (95). Först under 1930-talet började emellertid expansionen mot väster att göra sig märkbar (96).

Framför allt tilldrar sig en serie iakttagelser i och vid staden Villmanstrand vid sydändan av sjön Saima i Finland nu intresset (97). År 1947 hittades ett bo, varjämte två hanar iaktogs. År 1948 fanns det bara en hane (häckning anses dock ha varit möjlig) och 1949 ingen. Däremot iaktogs det sistnämnda året en hane i Juoteno kyrkoby i samma trakt (98). År 1950 slutligen konstaterades arten dels i Lauritsala, dels i Lappee och dels på nytt i Villmanstrands-trakten och vid Punkaharju norr om sjön Saima (99). Följande iakttagelser må nämnas från övriga delar av södra Finland: Helsingfors-trakten den 19 juni—1 juli 1934 (100), den 19—24 juni 1937 (101) och den 26—27 juni 1943 (102), Pasila utanför Helsingfors den 10—14 juli 1944 (103), Kuopio den 26—28 juni 1946 (104) samt vid Tyrvättö strax norr om Tavastehus den 4 juni 1952 (P. LINKOLA i Ornis Fennica 1954, 31:26).

Möjligen har arten också iakttagits under 1953, fastän det ännu ej har kommit till min kännedom. Märkligt nog har en rad iakttagelser gjorts så långt i väster som på Fair Isle (105).

Busksångaren är som namnet "de 40 visornas sångare" antyder en storsångare. Visst och sant är att den något påminner om både kärrsångaren och gulsångaren ifråga om sångsättet, men hur man över huvud taget kan förväxla dessa tre förefaller nästan obegripligt för den som noga har lyssnat till samtliga.

Sångaren i slottsträdgården

LEO TOLSTOY talar i en av sina böcker om en ihållande, ja, enerverande intensivt sjungande liten fågel som uppehåller sig i en grevlig slottsträdgård. Här är inte platsen att rekapitulera vare sig historien eller TOLSTOYS naturmåleri, men intressant är att någonting precis liknande det han skildrar har utspelats på nytt ungefär 100 år senare i vårt eget land, eller för att vara mera exakt sommaren 1953. I båda fallen torde den agerande lilla fågeln, som inte heller i Ryssland är så alldeles allmän, möjligen ha varit en flodsångare. Den igenväxta grevliga slottsträdgården ligger i det nu aktuella fallet vid Hjälmaren strax norr om Örebro och den enda juninatt jag tillbringat där hör till mina allra finaste upplevelser. Vi fick inte höra flodsångaren den natten, ERIK ROSENBERG och jag, fastän den hade hörts omedelbart innan, men redan den säregna miljön... Att åla sig fram genom lövverket, de meterhöga nässlorna och de snärjande och hindrande

snåren under de 30 meter höga parkträden, mellan vilka dimman från Hjälmaren och de som besatta sjungande sävsångarnas skräranden och drillande glidningar trängde in, med de i en spöklig dager insvepta vassarna runt omkring och med röddrommens dova bastuba ljudande ur fjärran i den absolut vindstilla natten, ja, det går helt enkelt inte att beskriva.

I denna miljö sjöng den fjärde svenska flodsångaren i juni 1953, i samma miljö och på samma plats hade den sjungit en gång tidigare under några juninätter tre år dessförinnan (106), och i samma miljö, fastän i Ryssland, sjunger antagligen samma fågel sin av en okunnig översättare lätt förvanskade sång i TOLSTOYS till svenska översatta diktning.

Det första fyndet av en flodsångare gjorde PER OLOF SWANBERG i juli 1937 tre mil norr om greveslottet i Närke, i närheten av Lindsberg (107), och två år senare hördes en flodsångare på nytt dels vid sjön Östen, dels vid Hornborgasjön i Västergötland (108). Möjligen har den också iakttagits på en egenartad plats utanför Arkösund, fastän närmare beskrivning saknas (108).

Arten förekommer nu närmast i Baltikum och dess upprikt att korsa Östersjön kommer måhända att följas av flera gästuppträddanden. I Finland har också åtminstone tre fynd gjorts sedan 1947 (Ornis Fennica 1954, 31:25).

Näktergalen i Östergötland

Näktergalen, ingen nykomling bevars, men stadd på spridning i östra Sverige, må nämnas i sammanhang med sångarna, fastän helt kortfattat. En skildring av denna arts spridningshistoria lämnade ULF BERGSTRÖM redan 1940 och den skall visst inte upprepas (109). Men medan fynden i ett enda av de nordligare svenska landskap i vilka näktergal hörts, Östergötland, fram till år 1940 inskränkte sig till inte fullt ett dusin, har jag personligen sedan 1946 hört mer än 100 näktergal i samma enda landskap. Enbart vid Stegeborg och på holmarna kring det historiska fästet i Slätbaken kan man nu få höra över trettio varje år. Två försomar i följd har fiskare THORVALD SVENSSON vid Stegeborg och jag tillsammans bland dessa underbara lövholmar räknat de sjungande näktergalarna, och märkligt nog har vi båda åren nått slutsumman 34. Även i Gryt, Börrum och Sankt Anna, Rönö, Östra Husby, Östra Ny, Häradshammar, Konungssund och Dagsberg, vid Mem utanför Söderköping, i Täby, Kvillinge och Västra Husby är näktergalen numera en i regel årligen hörd och även häckande fågelart. Så sent som 1953 kunde man höra 6 à 7 sjungande näktergal inom gränserna för Norrköpings stad.

Detta är bara ett exempel på den förändring som gjort sig gällande ifråga om en enda av våra i likhet med ortolansparven och exempelvis också höksångaren sedan länge inhemska arter.

Kungsfiskare. Foto: C. F. Lundevall.

Stäpphöksungar. Foto: Allan Moberg.

— Stäpphöks-hona på boct. Foto: C.:F. Lundevall.

Värme och vind betyder mycket

Exemplen har i det föregående hämtats bland idel småfåglar och bland dem uteslutande arter, som för sin vårflyttning är tydligt beroende av vädret, framför allt av värme och i viss utsträckning av vinden. Även bland andra fågelarter är det ofta så att vårflyttningen vid särskilt gynnsamma väderleksbetingelser förlänges av en del mot norr sträckande individer. Dylika s.k. förlängda flyttningar har såsom det redan har framskymtat en alldeles säkert utomordentligt stor betydelse för spridningen. En rad flyttfåglar visar återkommande en benägenhet att förlänga flyttningen förbi den trakt där de själva växt upp och stannar vanligen, om det är unga fåglar som skall utse boplatser för första gången, först när de funnit en lämplig biotop, som ej upptages av gelikars ointagliga territorier, eller allra först när värmen och vinden börjar försvagas. På så sätt har man sökt förklara vissa av de stundom mycket nordliga fynd som om våren gjorts av en rad sydliga arter (110).

Fåglar ser säkert naturen på ett helt annat sätt än vi jordbundna människor. Den för arten lämpligaste biotopen upptäcker de genast och söker sig ofta på ett för oss människor nästan kusligt ofattbart sätt till just denna rätta miljö.

En slätsjöart som exempelvis rördrommen hejdar sig ofelbart när slätten tar slut och den norrländska storskogen vid, men kan ta fel. En ung rördrom, möjligen från Tåkern, tillvaratogs utanför Askersund i en rågåker, men misstaget kan kanske i detta fall förklaras med att fågeln var enögd. En annan rördrom anträffades halvdöd på en stubbåker utanför Norrköping intill ett öppet flygfält, men det var efter en snöstorm, och antagligen orkade den inte fram till vassarna några kilometer norr om nedslagsplatsen när den kom flygande från söder.

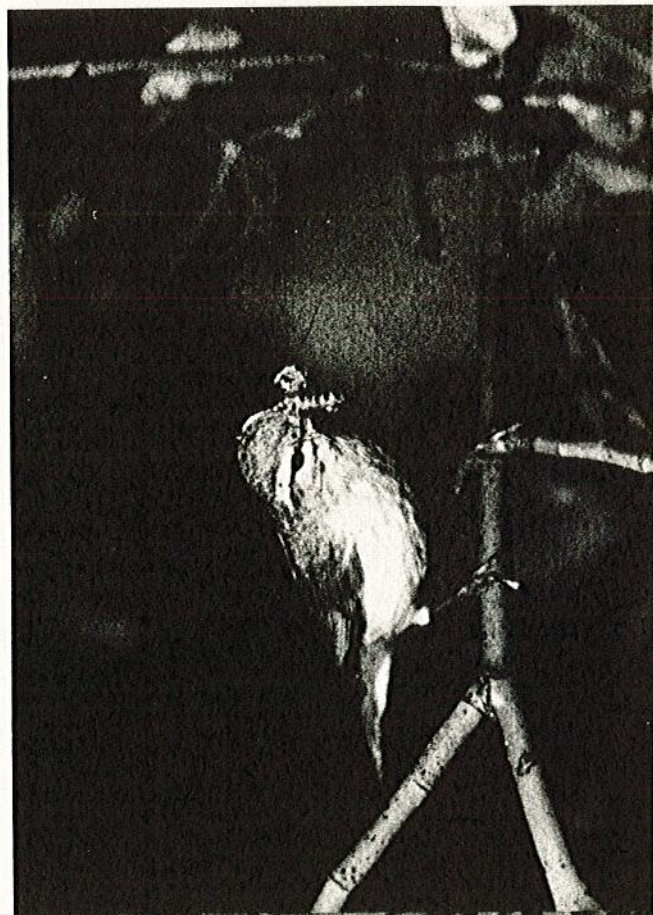
Men man kan knappast tänka sig att få se en rördrom mitt inne i storskogen eller en blåkråka uppe på ett kalffjäll.

Karakteristiskt är emellertid att en del av de flyttfåglar, som har fortsatt förbi sin ursprungsort, också kan passera en rad till synes idealiska biotoper utan den nyssnämnda trängseln eller överpopulationen, men så, när storskogen eller den för dem främmande norrländska naturen börjar ta vid, plötsligt avbryter sin förlängda flyttning och stannar i den allra nordligaste eller näst nordligaste idealiska vassviken, lövskogsdungen eller vad det nu kan vara som är den enda rättfärdiga miljön för dem att leva i. Man får kanske förutsätta att det är den stimulantia som värmen under vissa betingelser utgör för flyttningssdriften som kommer dem att fortsätta. Slår både en hane och en hona till, eller först en hane och sedan en hona, som denne lockat till sig, kan det bli häckning.

Sålunda häckade härfågeln vid Råmen i Värmland 1943 (111) och

Flygande rördrom. Foto: C.-F. Lundevall.

Lundsångare. Foto. Gösta Håkansson.

rödspoven vid Kvismaren i Närke 1953 (112), och en hel rad bofynd av rördrommen är ju numera gjorda i Mälaren, fastän det har varit ganska tunnslätt med denna art i landskapen söder därom.

Arter som stannat upp vid Östersjön

Det är en stor grupp av fågelarter som uppträder fram till Östersjön i Ostpreussen och Baltikum och som, om de bara vid lämpligt väder övervintrar den för många arter uttalade motviljan att korsa ett större öppet vatten, kan tänkas bli anträffade och rentav häcka i vårt land — de flesta är redan funna, vanligen helt tillfälligt, en eller flera gånger. Jag vill nämna följande: dvärgröddrommen, vitögda dykanden, större skrikörnen, mindre skrikörnen, bruna gladan, ormörnen, lilla sumphönan, tjockfoten, vitvingade tärnan, turturduvan, dvärguven, minervaugglan, pungmesen, skäggesen, trädgårdsträckryparen eller som den också kallats kortkloade trädkryparen, *Certhia brachydactyla*, svarta rödstjärten, den förut nämnda flodsångaren, vassångaren, trastsångaren, kärrsångaren, vattensångaren, lundsångaren, brandkronade kungsfågeln, lilla flugsnappare, den sydliga varfågeln och kornsparven.

Vitögda dykanden är oerhört svår att urskilja i fält, då den på håll och i svag belysning måste förvillande likna en vigghona, men dess fullt regelbundna förekomst i hela östra Tyskland och Baltikum gör det i alla fall sannolikt att den då och då visar sig längs den gotländska, öländska och blekingska kusten men förblir ouppräkt. En tillbakavikande tendens har noterats i Nordtyskland men kan möjligen ha varit skenbar. Inte mindre än 15 ex. anträffades i Danmark 1951 (Dansk Ornithologisk Forenings Tidsskrift).

Större skrikörnen uppträder årligen eller så gott som årligen i Finland (113). Iakttagelserna i vårt land av både denna art och den följande mindre skrikörnen kan ej gärna komma sig av någon tillfällighet. Kungsörnen, som också har en imponerande förekomst i Baltikum, har nyligen på nytt anträffats häckande på Gotland (114). Exempelvis större skrikörnen skulle mycket väl kunna komma att dyka upp som häckfågel i sydöstra Sverige och måste i så fall ovillkorligen skyddas, och den kan lika väl visa sig och häcka betydligt nordligare i landet.

Ormörnen är väl mera osäker. Den har visat en tillbakavikande tendens inom den västra delen av sitt utbredningsområde (115). Å andra sidan har flera svenska fynd noterats under senare år. Ornithologiska föreningens "Förteckning över Sveriges fåglar" (116) anger Holmeja vid Skabersjö i Skåne 1918, Falsterbo 1946, Ottenby 1946 och Slite på Gotland 1947 såsom fyndorter. Arten är beroende av varma somrar och tillgången på groddjur och reptiler. Fynden av lilla sumphönan bl.a. i Hjälstaviken (117) är intressanta.

Nominatrasen av den nära släktingen dvärgsumphönan, *Porzana p. pusilla*, har en liknande sydostlig utbredning, vilken enligt DEMENTIEV och GLADKOV (118) sträcker sig till ungefär 59 breddgraden i trakten av Novgorod och därifrån går nästan parallellt med den baltiska gränsen mot sydväst. Det är naturligtvis troligare att våra dvärgsumphöns från bl.a. Hjälstaviken i östra Sverige (119) härrör därifrån än från den västliga rasens nordgräns, som går genom Sydtysskland och Holland (121). Våra tre östliga fynd av tjockfoten på Öland 1898 (122) och i Södermanlands skärgård 1819 och 1930 (123) härrör naturligtvis troligare från Östtyskland än från Västtyskland, Holland eller England.

Vitvingade tärnan, *Colidonia leucoptera*, är alldeles särskilt intressant. Det är en rent östlig art med sin nordvästliga gräns både enligt HOLLOM (124) och DEMENTIEV (125) i södra Estland. Det enda svenska fyndet är dock enligt "Förteckning över Sveriges fåglar" (126) gjort vid en liten plats i Getinge i Skåne (ej att förväxla med det riktiga Getinge som ligger i Halland) så pass länge sen som 1834. Det kan, även om chansen att få se vitvingade tärnan är liten, löna sig att detaljgranska den i vissa dräkter snarlika svarttärnan, om man befinner sig t.ex. på Öland eller Gotland. Ja, min lista här talar kanhända för sig själv. Lundsångaren, lilla flugsnappare och rosenfinken, vilka i några fall övervunnit det motstånd korsandet av Östersjön erbjuder och redan häckat, är ju förut nämnda. Trädgårdsträckryparen och brandkronade kungsfågeln är det kanske föga chans att träffa på, men skäggesen är nyligen för första gången funnen i Finland (127), dvärguven som bekant i Blekinge (128), minervaugglan i Skåne (129), kornsparven (130) och kärrsångaren (131) tycks på väg att invandra i södra Finland, och svarta rödstjärten häckar antagligen redan årligen på Öland (132).

Sommargyllingen, kungsfiskaren och rördrommen

samt de nu antagligen på återinvandring stadda blåkråkan och härfågeln hör också till de arter, som kan tänkas delvis eller i huvudsak ha nått oss från sydost. Aftonfalken har sin ställning i det avscendat fullt klarlagd, för att nu inte tala om de betydligt "äldre" och välkända brunanden, skratmåsen m.fl.

Låt oss dröja ett ögonblick vid sommargyllingen och kungsfiskaren. Den förras utbredning i Finland sträcker sig numera via Karelen ganska långt upp och in i landet till trakten av Kuopio i norr och Helsingfors och Tavastehus i väster (133). Den har sedan 1930-talet tydligt vidgat sin utbredning både norrut och västerut, och åtskilliga sporadiska fynd har under senare år gjorts än längre i väster än den karta visar som återfinnes i PETERSONS, MOUNTFORTS och HOLLOMS "A Field Guide to the

Birds of Britain and Europe". I Danmark har den bara ockuperat de södra delarna av landet och en del av öarna (134). I Sverige häckar den endast i Kristianstads-trakten (135) samt har häckat i andra delar av Skåne åtminstone 1932, 1948 och 1949 (136) samt i Närke 1946 (137). Flera fynd är gjorda bl.a. i Östergötland, på Öland och i Uppland sedan 1940, och på bofyndet och flera andra iakttagelser i Närke stöder jag mig, då jag i detta fall förmodar att utbredningen i öster haft återverkningar även här.

För kungsfiskaren ligger hela "tonvikten" på utbredningen i de östra delarna av Sverige. De första fynden lär visserligen även här gälla Skåne, där den enligt SVEN NILSSON (138) sågs redan 1835 och 1836 "öfver åarna vid Qvistofta, Wallåkra, Hvidarp, Hoby och på flera ställen". Det första bofyndet gjordes 1872 vid Jönköping (139), dit ju också den från söder invandrande försärlan trängt, men det närmast anträffade boet hittades vid Broby i Bettna socken i Södermanland, och år 1901 såg GUSTAF KOLTHOFF den gräva en bogång i Fyrisån vid Föret utanför Uppsala, alltså så när sagt i östligaste Sverige (140). I sydöstra Södermanland tycks arten ha haft ett verkligt spridningscentrum (141) och då man därtill vet att Motala ströms vattensystem i Östergötland tidigt började annekteras av kungsfiskare (142) är det nog inte för mycket sagt om man gör gällande att ungefär här har artens svenska centrum ganska länge varit beläget. Alljämt, eller i varje fall 1953, är det mycket som talar för att antalet häckande östgötska par utgör minst ett 10-tal. Jag har bara att konstatera att de häckplatser i Östergötland, vilka jag redogjort för i Vår Fågelvärld 1952 (143), varit bebodda även sedan dess och att iakttagelserna på ytterligare platser i landskapet är nästan legio.

Till de trakter och landskap som sedan länge kunnat uppvisa häckande kungsfiskare sällar sig också östra Småland och Blekinge liksom numera även Gotland (144). Det kan ifråga om dessa sistnämnda östsvenska kungsfiskare rentav vara smältt ägnat att förvåna, att ej någon tycks ha kommit att tänka på att de likaväl kan tillhöra nominatrasen *Alcedo a. atthis* som den betydligt västligare, i vårt land alltid redovisade rasen *Alcedo atthis isipida*.

Kungsfiskarens nominatras, som bäst skiljer sig från rasen *isipida* genom sin något klenare näbb, förekommer i alla fall enligt A. M. SUDILOV-SKAJA (145) så pass nära i öster som fram till Baltikum och för de finska kungsfiskarnas rastillhörighet har man också i DEMENTIEVS och GLAD-KOVS "Sovjetunionens fåglar" satt ett frågetecken.

Rördrommens fantasieggande saga är kort och gott den att arten efter att ha häckat regelbundet i delar av södra och mellersta Sverige till mitten av 1800-talet nästan totalt försvann ur vår fauna under den hälfv av århundradet som följde. Ungefär vid tiden för första världskrigets slut noterades ett uppsving, varunder rördrommen blev funnen häckande i

Rördrom. Foto: Carl-Fredrik Lundevall.

Närke (146), och därefter skedde på nytt en tillbakagång, ända tills arten på allvar började bli medborgare i vår fauna på nytt omkring 1943 och de år som följde. LARS BROBERGS båda och THOLI LUNDQVISTS och mitt samtidigt avsjöjade bo i Söderfjärden vid Strängnäs (147) resp. Hjälstaviken (148) inledde epoken nr 3 för rördrommens bofasthet, vilken tills dato resulterat i avslöjandet av inte mindre än ett 20-tal bon och häckningar.

Liksom kungsfiskaren är rördrommen i vissa fall obenägen att lämna landet vintertid, t.o.m. sedan vattnen frusit till, och den allra senaste även för de på kontinenten övervintrande rördrommarna olycksaliga vintern kan tyvärr befaras ha varit ödesdigert. Två utsultna och halvdöda rördrommar

har i februari i år tillvaratagits vid Tåkern och medan dessa rader skrives (28 februari) håller den ena just på att krya till sig efter att de senaste timmarna ha matats med sockerlösning och småströmming. Man måste nog räkna med en minskning både när det gäller kungsfiskaren och rördrommen under de allra närmaste åren.

Härfågeln i varje fall i dagspressen redovisade invasion i de sydöstra delarna av Sverige i april—maj 1935 kan mycket väl ha satt spår efter sig i form av en enstaka eller flera häckningar, och sannolikt är att denna ovanligt granna art kommer att låta tala om sig under de närmaste åren. De senare årens många iakttagelser bl.a. på Öland är ett alltför talande besked om att "någonting håller på att hända" på fronten och man torde på sannolika grunder kunna räkna med en och annan häckning i Sydsverige. Det är särskilt östra Småland, Blekinge och Öland som har kommit i blickfånget.

Blåkråkans genom SIGFRID DURANGOS utmärkta redogörelse i Vår Fågelvärld 1946 (149) välbekanta utbredningshistoria och återinvandring på Gotland är det ej anledning att gå närmare in på. Intressant är författarens teori, att den alltmåra maritima klimattyp som nu gör sig märkbar i Nordvästeuropa haft en ogynnsam effekt på blåkråkornas fortplantning (till följd av brist på sådana insekter, varav den livnär sig och ungarna) och att den därför försvunnit från trakter med alltför hög nederbörd under sommarmånaderna. Härigenom, anser DURANGO, har arten successivt tvingats österut och genom den press som härigenom uppstått på den östliga populationen av blåkråkor har arten så tvingats norrut med en återinvandring till det regnfattiga Gotland som följd.

För törnskatorna, som i likhet med blåkråkan föredrar torra, exponerade biotoper med dessas något speciella insektsfauna, gäller också att de åtminstone temporärt tycks vara på frammarsch i öster efter att tidigare ha gått tillbaka i väster (150). Nämnas kan både den svartpannade törnskatan, varav redan sju svenska fynd föreligger (151), rödhuvad törnskatan, varav ett finskt (152) och från de allra senaste åren också ett svenskt (153) och ett danskt fynd (154) rapporterats, den sydliga populationen av varfågeln och vår vanliga törnskata, som visat ansatser till en ökning, ej att förtiga.

Stäpphökens utbredningshistoria

Föga har i det föregående sagts om den stora gruppen utpräglade invasionsfåglar, av vilka jag emellertid måste nämna stäpphöken eller som den kanske hellre bör kallas bleka kärthöken.

Denna magnifika rovfågels utbredningsområde sträcker sig enligt STEGMANN 1938 (156) och DEMENTIEV 1951 (157) från Donau-deltat och Podolien norrut till omkring 54 breddgraden och österut via den öppna

ryska stäppen till Krasnojarsk i södra Sibirien och till Changai i mellersta Mongoliet. Söderut häckar den på stäppen till Kaukasus, till Persien och Afganistan sydväst om Aralsjön och bort till Dschungariet. Norr om sitt egentliga utbredningsområde har den häckat vid Novgorod, Moskva och Minsk.

Den är emellertid såsom nyss nämnts en invasionsfågel. Med olika tidsintervaller har den befunnits uppträda betydligt väster om sitt normala utbredningsområde, varvid den också vid åtminstone några tillfällen misstänkes ha häckat. Stora invasioner har omtalats från åren 1897 och 1901 och något svagare sådana från bl.a. 1911, 1923, 1929, 1930, 1932 och 1938. (Jämför bl.a. TISCHER 1941 och NIETHAMMER 1938).

Den senaste stora invasionen skedde 1952. Den 29 april sågs den veterligt hittills första honan vid Jönköping (158), den 30 april möjligen en hane vid Norrköping och den 1 maj och därefter fram till den 8 maj en hona vid Julita i Södermanland, vilken omsider blev skjuten (159).

En hane sköts den 2 maj vid Lagnövik i Vagnhärad, likaså i Södermanland (160), och följande dag, den 3:e, anträffades inte mindre än fyra stäpphökar på den hittills näst nordligaste platsen i Sverige: Rundvik i Nordmalings socken i Västerbotten. Även en av dessa fåglar, en hane, blev skjuten (161).

En lång rad rapporter föreligger därefter. Tre å fyra hanar och möjligen dessutom tre honor sågs t.ex. vid Ottenby fågelstation den 4 maj (162), en hane på Djurgården vid Stockholm den 6 (163), en hane vid Kungängen utanför Uppsala samma och följande dag (164), en hona som också blev skjuten så långt västerut som vid Brålanda i Dalsland den 6 eller 7 (165) samt ännu en hona vid Ölands södra udde den 19 maj (166).

Även i Danmark och Finland iakttogs stäpphökar, nämligen den 30 april—1 maj vid Esbo i södra Finland (167), på västra Amager utanför Köpenhamn den 2 maj (168) och i Helsingfors den 3 maj (169).

Tre par konstaterades nu häcka för första gången i Tyskland, nämligen vid Bad Doberan i Mecklenburg (170), och på Norderney bland Friesiska öarna, där en oflygg unge tillvaratogs (171). I Sverige häckade mig veterligt fem eller sex par (172).

Den första boplatsten var den jag själv anträffade den 3 juni i Långlöts socken på Öland: ett bo med fem ägg, som började kläckas den 7—8 juni. Fyra ungfåglar kläcktes i detta bo och blev även ringmärkta. De lämnade boet omkring den 10 juli.

Boet n:o 2 fann LENNART LUNDHOLM den 4 juni (173) och samma bo anträffade senare på egen hand dels CLAES RAMEL och CARL EDELSTAM (174), dels jag själv. I detta bo, som innehöll fyra ägg, blev samtliga ungar kläckta och flög den 12—14 juli. Boet n:r 3, vilket endast lär ha innehållit två ägg, fann EDELSTAM och RAMEL (175). Här såg ERIK

ROSENBERG, ALLAN MOBERG och jag själv senare de båda ungarna matas.

Båda dessa bon låg i en helt annan trakt än det första av mig funna. De 4:e och 5:e bona anträffades på Gotland. Ett par som uppträdde som om det häckade fann slutligen ALLAN MOBERG i juli (176). ROSENBERG, MOBERG och jag fann vid samma tid en sjunde översomrande hane, stadd i ruggning ej långt från min första boplats.

Av de ringmärkta ungfågeln sågs en sedermera vid Ölands södra udde (177) och en annan återfanns den 12 augusti vid Utlången i Blekinge (178). Två unga stäpphökar i första vinterdräkt blev den 3 oktober 1952 iaktagna så långt i väster som vid Driffield i Yorkshire i England. En av dessa blev även skjuten och tillvaratagen (179).

Följande vår, 1953, återkom ingen av fåglarna till häckplatserna. En sannolikt sträckande hona sågs dock ha blivit iakttagen nära en av dessa den 3 maj (180).

Detta är i ofullständiga drag invasionens förlopp och vad som därefter inträffat. Redan i augusti 1895 sköts en ungfågel med nätt och jämnt utväxta handpennor vid Lillehem i Maglehems socken i Skåne (181). En hona med såsom det uppgives ruvfäcker förmodades av EINAR LÖNNBERG möjligen ha häckat på Mörkö i Södermanland i maj 1923 (182). Uppgivet datum för "häckningen", 8 maj, synes vara alldeles för tidigt och något som helst bevis för misstanken finns inte heller. En annan uppgift om en häckning i Närke omkring år 1885 (183) är också alldeles ohållbar. En hane och en hona, som KJELL KOLTHOFF iaktog i Rasbo socken utanför Uppsala i maj och juni 1944, uppträdde som om de häckade (184), men även i detta fall saknas alla bevis att så verkligen skedde.

En uppgiven häckning vid Leningrad (185) och en annan vid Riga (186) förtjänar lika litet att citeras som flera påstådda tidigare häckningar i Tyskland (187). Möjligen har däremot arten häckat i Ungern (188) och säges nu ha häckat i Tjeckoslovakien (189).

Med all sannolikhet kommer emellertid i framtiden sedan uppmärksamheten har blivit fäst på denna sagolikt vackra rovfågel flera bon att anträffas utanför Rysslands gränser. I likhet med bl.a. aftonfalken är nämligen stäpphöken en art som förefaller vara stadd i ökning och utbredning mot nordväst. Aftonfalken, som för övrigt häckade vid Beijershamn på Öland 1928, har dock kommit längre och från den öppna ryska stäppen trängt norrut genom skogsstäppen (190).

Andra stäpp- och Svarta havsarter

Det är en mycket stor grupp fågelarter, vilkas utbredning åtminstone i östra Europa delvis eller nästan helt sammanfaller med stäpphökens. Jag måste få nämna purpurhägern, rallhägern, natthägern, rostandan, ett par

arter av gamar, såsom smutsgamen, gåsgamen och grågamen, kejsarörnen och dvärgörnen, den s.k. "kortbenade sparvhöken", *Accipiter badius brevipes*, vilken är en mer äkta "stäpphök" än stäpphöken själv, den västliga rasen *danubialis* av den en gång i vårt land anträffade, uppenbarligen feldöpta tatarfalken, den nyssnämnda aftonfalken, den lilla rödfalken, som är stadd på frammarsch till Österrike och Sydtykland (191), den en gång i Finland anträffade dammsnäppan (192), de båda arterna av vadaresvalor *Glareola pratincola* och *G. nordmanni*, extremt solälskande arter, den östliga strandskaterasen *Haematopus ostralegus longipes*, vilken når långt upp i Ryssland (193), den s.k. skäggtärnan, *Chlidonias hybrida*, vilken jag i brist på lämpligare namn vill kalla rödnäbbade gråtärnan i stället, den ett par gånger i vårt land anträffade sandtärnan (194), biätaren, vilken nyligen häckat i Danmark (195) och som i likhet med den syriska hackspetten, *Dendrocopos syriacus* (196), är stadd på utbredning i Österrike, samt kalandertärnan och den i Norge (197) funna korttåade lärkan eller, kanhända bättre, isabellalärkan, *Calandrella brachydactyla*.

Av alla dessa är det bara *Accipiter badius brevipes*, rasen *longipes* av strandskatan och rödnäbbade gråtärnan som hittills har låtit bli att bli upptäckta i något enda av de nordiska länderna — varmed dock inte sagt att de kommer att upptäckas. *Accipiter badius brevipes* har nu närmast visat sig i Tjeckoslovakien och rödnäbbade gråtärnan ännu så länge inte närmare än i Tyskland, Schweiz, Holland och Polen, men ganska många rödnäbbade gråtärnor är anträffade i Belgien och England (198).

Nord- och mellanryska arter som kan väntas

I de norra och mellersta delarna av europeiska Ryssland möter man däremot jämväl flera fågelarter och -raser, förtjänta av uppmärksamhet, då de i ett par fall redan bevisligen har uppträtt eller uppträder i Skandinavien men har förbisetts och i de övriga fallen möjligen kan komma att visa sig. Jag vill i allra största korthet nämna följande:

En ras av pilgrimsfalken, *Falco peregrinus leucogenys*, vilken kan väntas bli funnen i Sverige. Den häckar närmast i norra europeiska Ryssland fram till Vita havet (199). Den uppgives nu också ha blivit funnen häckande i Nordnorge (200) och ett annat exemplar är skjutet på Jaeren (201).

Exemplar av den ryska jaktfalken, *Falco gyrfalco intermedius*, kan möjligen komma att visa sig i sydöstra Sverige. Den säges ersätta den i Skandinavien häckande nominatrasen av jaktfalken från en så gott som nord-sydlig linje mellan Leningrad och Moskva (202).

Den nordliga rasen av lärkfalken, *Falco subbuteo jakentensis*, häckar i norra Ryssland fram till Vita havet (203). Den kan komma att anträffas i Finland och Sverige.

Snötranan, *Grus leucogeranus*, är också en sådan art, värd att nämna. Den

häckar visserligen inte närmare än vid nedre Ob och i en del av dalgångarna i Ural, men bortflyttningsriktningen är sydvästlig och vinterkvarteren delvis att finna i södra europeiska Ryssland i väster till Dons nedre lopp och Aralsjön. Samtidigt är den känd för sin bristande skygghet och för sin vana att såsom A. M. SUDILOVSKAJA (204) säger på "zigenarvis" stryka omkring ensam eller i smärre flockar i stora delar av europeiska Ryssland. En snötrana uppträdde i slutet av mars—18 april 1932 vid Göholm nära Ronneby i Blekinge (205), således då arten enligt ryska erfarenheter normalt skall vara på återväg mot dess nordryska-västsibiriska häckplatser. Professor LÖNNBERG, som har publicerat fotografier av den i Sverige sedda snötranan, förmodade på grund av dess oskygghet — på samma gång som den, citerat efter LÖNNBERG, visade sig "ganska försiktig" — att den antagligen hade rymt ur fångenskap. Häremot talar nu de ryska erfarenheterna av denna även i Ryssland ganska sällsynta tranas uppträdande. Enligt vad sekreteraren i British Ornithologists' Union, GUY MOUNTFORT, meddelat, sedan han på min önskan tagit kontakt med ledningen för London Zoo härom, förekommer ej heller i motsats mot vad LÖNNBERG förmodade snötranan veterligt i en enda europeisk zoologisk trädgård (206). Jag drar efter dessa värdefulla upplysningar inte i betänkan att våga begåva vår svenska fågellista med denna underbart vackra och storslagna fågelart.

En ras av en annan fågelart, som kan väntas bli anträffad i Sverige och som möjligen regelbundet förekommer i vårt land, är den i norra europeiska Ryssland häckande tundrasen av kärnsnäppan, *Calidris alpina centralis*. Det finns skäl att undersöka om de av bl.a. LÖNNBERG (207) och KJELL KOLTHOFF (208) under namnet "*Calidris alpina sakhalina*" beskrivna kärnsnäpporna ej i själva verket tillhör rasen *centralis*. C. a. *sakhalina* ersätter C. a. *centralis* först i östra Sibirien (209).

Två trutar och en mås, varav dels måsen och dels den ena truten ännu saknas i den svenska listan, uppträder också i det ena fallet bevisligen och i det andra möjligen regelbundet i Sverige. Det gäller de båda raserna av gråtruten *Larus argentatus beuglii* och *L. a. omissus* samt den i Ryssland uppträdande fiskmåsen, *Larus canus beinei*. Ett nordfinskt (210) och ett svenskt fynd av *L. a. beuglii* (211) föreligger och den har också med all säkerhet även visat sig på Stockholms ström 1939. *L. a. omissus* förekommer regelbundet vintertid i Östersjön, vilket bl.a. flera ringfynd bevisar (212). *Larus canus beinei* är däremot ännu ej anträffad.

Två gåsraser och en gökart väntar på upptäckten

En ras av grågäsen, *Anser anser rubrirostris*, och en av sädgäsen, nämligen dess tundra-ras *Anser arvensis rossicus*, är lika aktuella som de föregående. Bl.a. har nyligen PETER SCOTT visat, att de i östra Europa häckande

grågäsen ingalunda är identiska med den brittiska, orangenäbbade nominatrasen *A. a. anser* (213).

Om Nils Holgersons goda vän Akka från Kebnekajse någonsin besökt Skåne är nog tämligen tvivelaktigt. Dels häckar mig veterligen inga sädgäss på Kebnekajse och dels är det så gott som ställt utom tvivel att de i Skåne övervintrande sädgässen i varje fall i viss utsträckning utgöres av tundra-rasen *rossicus* och ej den inhemska *A. a. arvensis*. ROSENBERG har med all rätt påpekat detta i sin bok "Fåglar i Sverige" (214). Den nordryska "tundra-sädgäsen" är, som både engelsmannen R. A. H. COOMBES (215) och senare även PETER SCOTT (216) och professor JOHANSEN (217) påpekat, en mycket god ras av sädgäsen. En god del av de danska sädgässen vintertid har, såsom JOHANSEN vid en nyligen företagen undersökning funnit, konstaterats tillhöra just rasen *rossicus* (218), liksom även en del av de holländska (219) och sannolikt också en del av de brittiska vinter-gässen (220).

Det sagda aktualiserar en annan inte oväsentlig fråga: Är de många, ej minst från Skåne rapporterade "spetsbergsgässen", vilka uppträder "så väl instuckna bland de snarlika sädgässen" att man, som GUNNAR NORDQVIST säger, "måste vara detektiv för att finna dem" verkligen spetsbergsgäss och ej, efter vad som nu framkommit, helt enkelt tundra-sädgäss? (221).

Man behöver visserligen inte vara "detektiv" för att avgöra den saken om bara hållet till fåglarna är rimligt, men givetvis tarvar bestämmningen både noggrannhet och en ingående erfarenhet: *Anser brachyrhynchus* och *Anser arvensis rossicus* liknar verkligen varandra i det allra mesta. Båda är små, mörka, kortnäbbade och har till stor del mörk näbb till skillnad mot de "vanliga" sädgässen. Men medan bandet över näbben och fötterna är köttfärgade hos spetsbergsgäsen är de orangefärgade hos tundra-sädgäsen.

Jag är dock glad att LARS BROBERG och jag försiktigtvis avstod från att söka fältbestämma en liten anmärkningsvärt mörk gås, som uppträdde i en flock vanliga sädgäss vid Svinsundsfiärden utanför Norrköping den 3 november 1951. Vi gissade på spetsbergsgås men såg inte tydligt benen eftersom fågeln tog till vingarna för snabbt, och då lät vi hellre bli. Det var kanske en tundra-sädgås, men ingen vet.

Allra sist må i detta sammanhang också nämnas en art, som väl för de flesta är en obekant storhet, en gök, *Cuculus saturatus borsfieldi* (222), eller såsom den kallas i andra arbeten, *Cuculus optatus* (223) eller *Cuculus peninsulæ* (224).

Den förekommer jämte den vanliga göken från Fjärran Östern genom hela Sibirien och europeiska Ryssland till Moskva och trakten närmast väster därom, inom ett ännu västligare område i trakten av Vitbsk samt förmodas nu också ha häckat i Baltikum nära Libau och inom ett isolerat område på Kola-halvön (225). Dess utbredning har mycket stora likheter

med blåstjertens. Den är märkbart mindre än den vanliga göken och skiljer sig också i avseende på färgteckningarna, bl. a. på stjärten. Vem fångar det första exemplaret på Öland, där denna art torde kunna visa sig ungefär när som helst under den vanliga gökens sträcktid?

Mellanskarven har kommit tillbaka

En art med dels en nordlig, dels en sydlig oerhörd vidsträckt utbredning är den bl. a. i Östersjön vintertid ej alltför sällsynta storskarven. Dess ras mellanskarven är ovanligare hos oss men förekom ännu som häckfågel i Hoby socken i Blekinge 1909 (226). Tidigare häckade den bl. a. vid Tromtö väster om Karlskrona, i Krageholmssjön och vid Snogeholm, således i Skåne.

Längs nordtyska kusten förekommer den sydliga storskarven på flera håll, bl. a. sedan 1919 på nytt i Ostpreussen (227). En redogörelse för artens danska förekomst ger H. MADSEN i Dansk Ornithologisk Forenings Tidsskrift 1946 (228), senare kompletterad av professor SPÄRCK (229). En dansk koloni upptäcktes vid Tranekaer på Langeland 1937 och följande år, då arten häckade för första gången, fann man 14 bon (230). Därifrån har sedan mellanskarven spritt sig, så att man 1946 kunde räkna till ej mindre än omkring 640 par i de då redan flera danska kolonierna. "Shooting and disturbance", så har situationen sammanfattats (231), "have reduced the number, but in 1951 there were still between 300—400 pairs". Jag kan ej uttrycka saken vare sig kortare eller mera målande på svenska.

Sedan några år häckar denna art på nytt även i Sverige (232). Jag kan avslöja att jag besökte kolonien sommaren 1953 och då häckade 25 eller 26 par i sällskap med en flock hägrar.

Mellanskarven är egentligen inte vacker, men fascinerande. Jag tror mig knappast ha mött någon fågel, som jag från första stund har tyckt så mycket om. Dess gutturala urtidsljud, dess omisstänksamhet inför teleobjektivet, dess trevliga och oblyga förhåvanden på häckplatsen... ja, jag behöver inte försöka att räkna upp. Man ger sig på nåd och onåd inför en så särpräglad personlighet. Mätte ingen missunna mellanskarven den fisk den tar och mätte den inte än en gång få fördrivas från vårt land genom förtäring av en sniken och missunnsam befolkning. Så stora är väl inte skarorna av skarvar i vårt land att man inte kan bjuda honom frid åtminstone under häckningstiden i likhet med många långt vanligare fåglar. I jaktlagen är skarvarna nu fågelfria året om.

Turkduvan erövrar Europa

Många är de fågelarter som i likhet med t. ex. tofslärkan har invandrat och spritt sig söderifrån, men låt mig bara nämna två just nu mycket aktuella, tornugglan och turkduvan.

Tornugglans invandring och utbredning är en gammal historia och vad som har gjort den aktuell på nytt är enbart det faktum att den under senare år tycks ha gått en ny blomstringstid till mötes. Försiktiga sonderingar har givit vid handen att de skånska tornugglorna ökat mycket kraftigt i antal (232). Men som tornugglan befunnits mycket känslig för allför snörika, stränga vintrar, möjligen i förening med en blodsjukdom, försorsakad av protozoen *Eimeria stiedae* (234), vet naturligtvis ingen hur länge man får behålla den och hur den sistidna, man kan befara ödesdigra vintern kan ha verkat.

Två märkliga, mycket nordliga fynd av tornugglan måste faktiskt anföras: en vid Muonioniska den 10 maj 1897 (235) och en annan vid Muonio "in daylight hunting, a single bird" den 27 juni 1950. Dessa mycket nordliga fynd av denna sydliga art skulle givetvis ej förtjäna att bli trodda, om ej faktiskt det senaste hade gjorts av en specialist, överste R. MEINERTZ-HAGEN (236). Till yttermera visso har han mycket bestämt förklarat att det ej är tal om något misstag; någon förväxling med exempelvis en jagande jorduggla har ej förekommit, säger han. Jag vet dock inte själv vad denna observation är värd.

I en klass alldeles för sig själv står allra sist turkduvan. Den hittills utförligaste redogörelsen för turkduvans "erövring" av Europa har engelsmannen JAMES FISHER givit i tidskriften *British Birds* (237) och därifrån är också en del av uppgifterna här hämtade.

Turkduvan hör hemma i Indien, och sitt svenska, i själva verket något missvisande namn, har den fått av att den på 1500-talet först blev känd från Turkiet. År 1547 sände ett franskt sändebud i Turkiet ett par turkduvor till Paris.

En tillfällighet kom en ungersk ornitolog, IMRE FRIVALDSZKY, att söka efter turkduvan i Bulgarien på 1830-talet, och han fann den. Han beskrev den märkliga fågeln efter en legend under namnet *Streptopelia decacto*.

Sedan är det tyst om denna duva till år 1888, då den anträffades i Jugoslavien och fem år senare även i Albanien och Bulgarien. År 1911 blev den funnen på Rhodos i Grekland och 1912 vid Belgrad. Vid denna tid började den plötsligt att vidga sin utbredning. Inom kort befinnes den ha ockuperat en stor del av Balkan.

Först på 1930-talet tar det dock riktigt fart. Först koloniserar Ungern, Slovakien och det inre av Rumänien. År 1938 visar den sig första gången i Österrike och 1940 i Tyskland. Sex år senare är den redan häckfågel på åtminstone två platser i Tyskland och tre år senare på sju. Då har den redan visat sig även i Polen och Italien. Samma år, 1949, anträffas de första turkduvorna i Frankrike, Holland, Schweiz och Sverige. Danmark började invaderas redan 1948.

Det rör sig inte om enstaka felflygna exemplar utan om hundratals

turkduvor, som år efter år koloniserat nya trakter. Kolonivis har fåglarna visat sig på många håll. På en plats i Danmark iakttoogs 1951 över 100 exemplar. I Sverige skedde den första bosättningen 1950 eller 1951 vid Harlösa utanför Lund (238). Fåglar har också setts vid Råö i Halland 1949 (239), Malmö 1950 (240), Fjärås på Västkusten 1952 (241) samt på Öland (242). En vid Korsör på Själland den 21 juli 1952 ringmärkt turkduva anträffades den 1 december samma år vid Skänninge i Östergötland (243). Samma år anträffades den första engelska turkduvan (244) och 1953 en i Åbo-trakten i Finland (245). I Norge är den ännu inte anträffad, utan hittills föreligger bara en felaktig rapport därifrån (246).

Men det kan inte stå på länge. Både i Sverige, Norge och Finland kan vi vänta ytterligare påhälsning av turkduvor under de närmaste åren.

Litteraturlänningar och kommentarer: 1. *Sovinen, M.* 1952. *Orn. Fenn.* 29: 27—35. — 2. *Seppänen, P.* 1953. *Ibid.* 30: 121. — 3. *Siegmann, B.* 1938. *Grundzüge d. ornithogeograph. Gliederung d. paläarkt. Gebietes. Faune de l'URSS.* Oiseaux 1, N:o 2. — 4. *Peterson, R., Mounfort, G. & Holloom, P. A. D.* 1954. *A Field Guide to the Birds of Britain and Europe.* — 5. *Brit. Birds* 1954, 47: 28—30. — 6. *Williamson, K. in litt.*; *Brit. Orn. Union* 1952. *Check-List of the Birds of Gr. Britain and Ireland*. — 7. *Butorlin, S. A. and Dementiev, G. P.* 1941. *Vollst. Bestimmungsb. d. Vögel Russlands.* Vol. 5. — 8. *Jämför Vålikungas, I.* 1951. *Orn. Fenn.* 28: 25—39. — 9. *Durango, S.* 1950. *Svenska djur, Fåglarna:* 129—146. — 10. *Kaléla, O.* 1946. *Orn. Fenn.* 23: 77—1949. *Bird Banding* 22: 77—103; 1950. *Orn. Fenn.* 27: 1—30; 1952. *Fennia* 75: 38—51. — 11. *Merikallio, E.* 1946. *Ann. Soc. Zool. Bot. Fenn. Vanamo* Vol. 12, part 1 & 2; 1951. *Proc. Xth Int. Congr.* 484—493. — 12. *Svärdson, G.* 1947. *Vår Fågelv.* 6: 1—28; *Svärdson, G. & Durango, S.* 1951. *Proc. Xth Int. Orn. Congr.*: 497—501. — 13. *Keve, A. & v. Udvardy, M. D. F.* 1951. *Ibid.*: 468—476. — 14. *Peitzmeier, J.* 1951. *Ibid.*: 477—483. — 15. *Gudmundsson, F.* 1951. *Ibid.* 502—514. — 16. *Reinikainen, A.* 1949. *Arch. Soc. Zool. Bot. Fenn. Vanamo* 2: 131—141. — 17. *Vålikungas, I.* 1951a *Orn. Fenn.* 28: 25—39; 1951b. *Proc. Xth Int. Orn. Congr.*: 527—531. — 18. *Sundevall, C. J.* 1856. *Svenska Fåglarna.* Vol. 1. — 19. *Nilsson, S.* 1858. *Skand. Fauna* Vol. 2, part 1. — 20. *Holgersen, H. in litt.* — 21. *Tenotuo, R.* 1953. *Orn. Fenn.* 30: 25—26. — 22. *Stuart Baker* 1929 enl. *Våra Fåglar i Norden*, Vol. 4. — 23. *Sv. Orn. För.* 1951. *Företeckning över Sveriges fåglar*, 2:a uppl. — 24. *Holgersen, H. in litt.* — 25. *Collett* 1881 enl. *Våra Fåglar i Norden*, Vol. 4. — 26. *Svanberg, P. O. in litt.* — 27. *Palmgren* 1936 enl. *Våra Fåglar i Norden*, Vol. 4. — 28. *Schanning enl. samma källa.* — 29. *Fair Isle Bird Obs.* Bull. 1952, 1953. — 30. *Holgersen, H. in litt.* — 31. *Bergman, B.* muntl. medd. — 32. *Makatsch, W. in litt.* — 33. *Leivo, O.* 1946. *Orn. Fenn.* 23: 65—77; *Kaléla, O.* 1952. *Fennia* 75: 38—51. — 34. *Engström, K.* 1952. *Vår Fågelv.* 11: 27—32. — 35. *Williamson, K. in litt.* — 36. *Lind, E.* 1952. *Vår Fågelv.* 11: 145—153. — 37. *Nyblén, G.* 1950. *Ibid.* 9: 49—63. — 38. *Cedell, H.* 1942. *Ibid.* 1: 47. — 39. *Fischer, W.* 1944. *Ibid.* 3: 74—77. — 40. *Durango, S.* 1938. *F. o. Fl.* 33: 145—164. — 41. *Rosenberg, E.* 1949. *Vår Fågelv.* 8: 169—171. — 42. *Palm, J.* 1951. *Dalajägaren.* *Arb.* 1950: 15—16. — 43. *Lind, E.* 1952. *Vår Fågelv.* 11: 145—153. — 44. *Hannerz, D.* 1934. *F. o. Fl.* 29: 167. — 45. *Mellquist, S.* 1951. *Dalajägaren.* *Arb.* 1950: 3—14. — 46. *Sundén, C. J.* 1856. *Öfv. af K. Vet.-Akad. Förh.* 13: 73—75. — 47. *Otterlind, G.* 1944. *Vår Fågelv.* 3: 41—74. — 48. *Vår Fågelv.* 1944, 3: 100—101. — 49. *Gustafsson, K.-J.* 1944. *Ibid.* 3: 100—103. — 50. *Bollvik, R.* 1950. *Ibid.* 9: 214. — 51. *Sv. Orn. För.* 1951.

Guide to the Birds of Britain and Europe. — 122. Sv. Orn. För. 1951. Förteckning över Sveriges fåglar, 2:a uppl. — 123. *Ibid.* — 124. A Field Guide to the Birds of Britain and Europe. — 125. Sovjetunionens fåglar, Vol. 3. — 126. Sv. Orn. För. 1951. Förteckning över Sveriges fåglar, 2:a uppl. — 127. *Sammaltito*, L. 1953. Orn. Fenn. 30: 17—18. — 128. *Kihlén, G.* 1943. Vår Fågelv. 2: 116. — 129. *Hallenborg, A.* 1942. F. o. Fl. 37: 207—212. — 130. Notiser i Orn. Fennica. — 131. *Leivo, O.* 1946. *Ibid.* 23: 65—77. — 132. *Svårdson, G.* in litt. — 133. *Kalela* enl. A. Field Guide to the Birds of Britain and Europe. — 134. *Løppenbin, B.* 1946. Fortegnelse over Danmarks Fugle. — 135. *Pass, U.* & *Ramel, C.* 1945. Vår Fågelv. 4: 49—74. *Svårdson, G.* & *Durango, S.* 1950. Svenska djur, Fåglarna. 136. *Ibid.* — 137. *Rosenberg, E.* in litt. — 138. *Nilsson, S.* 1958. Skand. Fauna, Vol. 2, part 1. — 139. Våra fåglar i Norden, Vol. 1. — 140. *Jägerstiöld, L. A.* & *Kolthoff, G.* 1926. Nordens fåglar, 2:a uppl. — 141. Våra fåglar i Norden, Vol. 2. — 142. *Ibid.* — 143. *Lundvall, C.-F.* 1952. Vår Fågelv. 10: 69—75. — 144. Våra fåglar i Norden, Vol. 2; *Moberg, A. mannl. medd.* — 145. *Sudilovskaja, A. M.* i Sovjetunionens fåglar, Vol. 1. — 146. *Rosenberg, E.* 1934. Oset och Kvisnaren. — 147. *Broberg, L.* 1948. Vår Fågelv. 7: 97—105. — 148. *Lundvall, C.-F.* 1948. Jakt o. Jägare 9: 10—12. — 149. *Durango, S.* 1946. Vår Fågelv. 5: 145—190. — 150. *Ibid.* — 151. *Enemar, A.* 1954. Svensk Jakt 92: 54—58. 152. *Edelstam, C.* & *Snellman, J.* 1953. Vår Fågelv. 12: 8—22. — 153. *Broberg, L.* 1952. *Ibid.* 11: 97—101. — 154. *Tortzen, N. J.* 1951. Dansk Orn. For. Tidsskr. 45: 228—229. — 155. *Holm, B.* 1950. North Natur 7: 27—103 (m. fl. iakttagelser). — 156. *Stegmann, B.* 1937. Faune de l'URSS, Oiseaux, Vol. 1, N:o 5, *Falconiformes*. — 157. *Dementiev, G. P., Gladkov, N. A. et al.* 1951. Sovjetunionens fåglar, Vol. 1. — 158. *v. Esen, K.* 1952. F. o. Fl. 47: 247. — 159. *Täcklind, E.* 1952. Vår Fågelv. 11: 131 (och in litt.). — 160. Ex. i Riksmuseet, gåva av *E. Hansson*. — 161. *Hägglöf, M.* 1953. Vår Fågelv. 12: 80. — 162. *Jenning, W.* 1953. *Ibid.* 12: 145—165. — 163. *Ramel, C.* 1952. Svenska Dagbladet (och in litt.). — 164. *Bringer, K.-G.* in litt. — 165. Exemplaret undersökt av förf. — 166. *Broberg, L.* in litt. — 167. *Leivo, O.* *Merikallio* in litt. — 168. *A. Diderichsen* enl. *H. Johansen* in litt. — 169. *Hildén* enl. *Merikallio* in litt. — 170. *Thorbeck, H.* 1952. Journ. f. Orn. 93: 368—370. — 171. *Goebel, F.* & *Ringelben, H.* 1953. *Ibid.* 94: 347. — 172. *Edelstam, C., Malmberg, T.* & *Ramel, C.* enl. Journ. f. Orn. 1952, 93: 370. — 173. *Lundholm, L.* 1953. Sv. Faun. Revy 15: 92. — 174. *Edelstam, C.* in litt. — 175. *D:o.* — 176. *Moberg, A.* muntl. medd. — 177. *Jenning, W.* 1953. Vår Fågelv. 12: 145—165. — 178. Enl. medd. fr. Riksmuseet. — 179. *Chilet, R.* in litt. — 180. *Lundholm, L.* 1953. Sv. Faun. Revy 15: 92. — 181. Ex. i Riksmuseet. Det har tidigare felaktigt uppgivits härstamma från Gotland. — 182. *Lönneberg, E.* 1924. F. o. Fl. 19: 25—30. — 183. *Sundström, C. R.* 1888. Mittelteil d. Orn. Komm. d. K. Schwed. Akad. d. Wissenschaften, Vol. 2. — 184. *Kolthoff, K.* muntl. medd. — 185. Handb. of Brit. Birds, Vol. 3, 5th impr. — 186. *Grosse, A.* 1939. Korrespond. d. Naturf. Riga 1939: 35. — 187. *Nielhammer, G.* 1938. Handb. d. deutschen Vogelkunde, Vol. 2; *Tischler, F.* 1941. Die Vögel Ostpreussens, Vol. 1. — 188. *Udvardy, M. D. F.* in litt. — 189. *Peterson, R., Mounifort, G.* & *Hollom, P. A. D.* 1954. A Field Guide to the Birds of Britain and Europe. — 190. *Stegmann, B.* 1937. Faune de l'URSS, Oiseaux, Vol. 1, N:o 5, *Falconiformes*. — 191. *Makatsch, W.* in litt. — 192. *Finnlä 1916* enl. Våra fåglar i Norden, Vol. 4. — 193. *Gladkov, N. A.* i Sovjetunionens fåglar, Vol. 3. — 194. Sv. Orn. För. 1951. Förteckning över Sveriges fåglar, 2:a uppl. — 195. *Larsen, A.* 1949. Dansk Orn. For. Tidsskr. 43: 129—149. — 196. *Bauer, K.* 1953. Journ. f. Orn. 94: 300—303; *Makatsch, W.* in litt. (m. fl. uppgifter). — 197. *Holgerien, H.* in litt. — 198. *Peterson, R., Mounifort, G.* & *Hollom, P. A. D.* 1954. A Field Guide to the Birds of Britain and Europe. — 199. *Dementiev, G. P.* i Sovjetunionens fåglar, Vol. 1. — 200. *Lovensköld, H. L.* 1947. Håndbok over Norges Fugler. — 201. *Holgerien, H.* in litt. — 202. *Dementiev,*

Förteckning över Sveriges fåglar, 2:a uppl. — 52. *Leivo, O.* 1946. Orn. Fenn. 23: 65—77; *Merikallio, E.* in litt., *Kalela, O.* in litt. — 53. *Durango, S.* 1948. F. o. Fl. 43: 186—220. — 54. *Kalela, O.* 1946. Orn. Fenn. 23: 77—98. — 55. *Jägerstiöld, L. A.* & *Kolthoff, G.* 1926. Nordens Fåglar, 2:a uppl. (ex. i Zool. Mus. Uppsala). — 56. *Suomalainen, E. W.* 1912. Acta Soc. pro F. o. Fl. Fenn. 1: 3—74. — 57. *Sjölander, D.* 1946. Sv. Natur 37: 95—107. — 58. *Hederström, S.* 1944. F. o. Fl. 39: 46. — 59. *Rosenberg, E.* 1945. North Natur 2: 3—10. — 60. *Holm, B.* 1952. F. o. Fl. 47: 1—5. — 61. *Swanberg, P. O.* 1953. Vår Fågelv. 12: 49—78. — 62. Sv. Orn. För. 1949 & 1951. Förteckning över Sveriges fåglar, 1:a & 2:a uppl. — 63. *Lundborg, O. A.* 1944. F. o. Fl. 39: 48. — 64. *Lundgren, S.* 1949. Stuglöst land. — 65. *Rovenius, P.* 1913, FF. Sv. Fåglar o. Fågelbon, Vol 6; *Holm, B.* 1950. North Natur 7: 27—103; *Swanberg, P. O.* 1953. Vår Fågelv. 12: 49—78. — 66. *Gustafsson, G.* enl. *Swanberg* 1953. *Ibid.* — 67. *Lundvall, C.-F.* 1952. K. Sv. Vet.-Akad. Avh. i Naturskyddsårenden N:o 7. — 68. *Swanberg, P. O.* 1953. Vår Fågelv. 12: 49—78. — 69. *Lundvall, C.-F.* 1952. K. Sv. Vet.-Akad. Avh. i Naturskyddsårenden N:o 7; *Ulfstrand, S.* 1953. F. o. Fl. 48: 25—27. — 70. *Ulfstrand, S.* 1953. *Ibid.* — 71. *Holm, B.* enl. *Swanberg, P. O.* 1953. Vår Fågelv. 12: 49—78. — 72. *Armstrong, E. A.* & *Westall, P.* in litt. (3 hanar iaktagna). — 73. *Dady, W.* enl. *Swanberg, P. O.* 1953. Vår Fågelv. 12: 49—78. — 74. *Holm, B.* enl. *Swanberg* 1953. *Ibid.* — 75. *Armstrong, E. A.* & *Westall, P.* in litt. (En hane iakttagen). — 76. *Jenkins, D.* in litt. — 77. *Armstrong, E. A.* & *Westall, P.* in litt. — 78. *Jenkins, D.* in litt. — 79. *Jenkins, D.* in litt.; *Swanberg, P. O.* 1953. Vår Fågelv. 12: 49—78. — 80. *Suomalainen, H.* 1936. Orn. Fenn. 13: 89—124. — 81. *Välrikangas, J.* 1951 a. *Ibid.* 28: 25—39; 1951 b. Proc Xth Int. Orn. Congt. 527—531. — 82. *Tischler, F.* o. Fl. 48: 229—234. — 84. *Rudebeck, G.* 1942. F. o. Fl. 37: 213—219 (I S.O.F.s "Förteckning över Sveriges Fåglar", uppges datum till 9/8 1939, ej som i *Rudebeck* uppsats 8/8 1939, och i *Rosenbergs* "Fåglar i Sverige" till 8/8 1938 — vilket är rätt?) — 85. *Rosenberg, E.* 1949. Vår Fågelv. 8: 169—175. — 86. Sv. Orn. För. 1951. Förteckning över Sveriges fåglar, 2:a uppl. — 87. *Jenning, W.* 1953. Vår Fågelv. 12: 145—165. — 88. *Lundvall, C.-F.* 1953. F. o. Fl. 48: 229—234. — 89. *Palm, B.* 1953. Dansk Orn. For. Tidsskr. 47: 99—103. — 90. *Rosenberg, E.* 1953. Fåglar i Sverige; *Linnman, N.* 1954. Stockholms-Tidningen 18/2. — 91. *Mellquist, S.* 1951. Dalajägaren, Årsb. 1950: 3—14. — 92. *Hannerz* 1932 enl. Våra Fåglar i Norden, Vol. 4. — 93. *Kivirikko* 1940 enl. *Ibid.*, Vol. 4. — 95. *Paatela, J.* 1947. Orn. Fenn 24: 93—105. — 96. *Leivo, O.* 1946. *Ibid.* 23: 65—77; *Kalela, O.* 1946. *Ibid.* 23: 77—98. — 97. *Kalela, O.* in litt. — 98. *Kalela, O.* in litt. — 99. *Kalela, O.* in litt; *Kangas, I.* 1954. Orn. Fenn. 31: 26. — 100. *Hyltonen & Lehtonen* enl. Våra Fåglar i Norden, Vol. 4. — 101. *Leivo, O.* 1946. Orn. Fenn. 23: 63. — 102. *Karpinen* enl. *Ibid.* — 103. *Leivo, O.* & *Grönvall, J.* 1946. Orn. Fenn. 23: 63. — 104. *Soininen, M.* & *P.* 1951. *Ibid.* 28: 81—83. — 105. *Williamson, K.* in litt. — 106. Sv. Orn. För. 1951. Förteckning över Sveriges fåglar, 2:a uppl. — 107. *Swanberg, P. O.* 1938. F. o. Fl. 33: 241—246. — 108. *Westberg, O.* & *Wingstrand, K. G.* 1939. *Ibid.* 34: 232—233. — 109. *Bergström, U.* 1940. *Ibid.* 35: 253—274. — 110. *Durango, S.* 1950. Svenska djur, Fåglarna: 129—146. — 111. *Holmberg, L.* 1944. F. o. Fl. 39: 106—115. — 112. *Rosenberg, E.* in litt. — 113. Notiser i Orn. Fennica. — 114. Fotografier av *Arvid Ohlsson* i bildtidningen Se 1952. — 115. *Kalela, O.* 1946. Orn. Fenn. 23: 77—98; *Durango, S.* 1950. Svenska djur, Fåglarna: 129—146. — 116. Sv. Orn. För. 1951. Förteckning över Sveriges fåglar, 2:a uppl. — 117. *Bollnäck, R.* 1947. Vår Fågelv. 6: 145—148 (m. fl. iakttagelser). — 118. *Dementiev, G. P., Gladkov, N. A. et al.* 1951. Sovjetunionens fåglar, Vol. 3. — 119. *Lundquist, T.* 1950. Vår Fågelv. 9: 33—39 (m. fl. iakttagelser). — 120. I notiser i Orn. Fennica omtalas även flera fynd av *P. parva*. — 121. *Peterson, R., Mounifort, G.* & *Hollom, P. A. D.* 1954. A Field

G. P. i Sovjetunionens fåglar, Vol. 1. — 203. *Ibid.* — 204. *Sudilovskaja, A. M. i. Ibid.* — 205. *Lönberg, E.* 1932. F. o. Fl. 27: 169—172. — 206. *Mounifort, G. in litt.* — 207. *Lönberg, E.* 1929. F. o. Fl. 24: 86—88 (och *Edelstam, C.* 1944. K. Sv. Vet.-Akad. Skr. i Naturskyddsärenden. N:o 45). — 208. *Kolbhoff, K.* 1947. De nordiska fåglarnas flyttningssätt (opubl.). — 209. *Dementiev, G. P.* i Sovjetunionens fåglar, Vol. 3. — 210. *Ottow, J.* 1948. Orn. Fenn. 25: 98—116. — 211. Sv. Orn. För. 1951. Förteckning över Sveriges Fåglar, 2:a uppl. — 212. Jämför även Handb. of Brit. Birds. — 213. *Scott, P.* 1950. Third Annual Report 1949—50. Severn Wildfowl Trust; *Peterson, R., Mounifort, G. & Hollom, P. A. D.* 1954. A Field Guide to the Birds of Britain and Europe. — 214. *Rosenberg, E.* 1953. Fåglar i Sverige. — 215. *Coombes, R. A. H.* 1951. Proc. Xth Int. Orn. Congr.: 185—188. — 216. *Scott, P.* 1950. Third Annual Report 1949—50. Severn Wildfowl Trust. — 217. *Johansen, H. in litt.* — 218. *Johansen, H.* 1945. Dansk Orn. För. Tidskr. 39: 106—127. — 219. *Coombes, R. A. H.* 1948. Limosa 21: 101. — 220. *Scott, P. in litt.* — 221. Våra fåglar i Norden, Vol. 3. — 222. *Blyth* 1842. Journ. Ass. Soc. Bengal. — 223. *Goild* 1845. Pr. Zool. Soc. of Lond. — 224. *Stejneger* 1885. Bull. U.S. Nat. Mus. N:o 29. — 225. *Sudilovskaja, A. M.* i Sovjetunionens fåglar, Vol. 1. — 226. Våra fåglar i Norden, Vol. 3. — 227. *Tischler, F.* 1941. Die Vögel Ostpreussens, Vol. 2. — 228. *Madsen, H.* 1946. Dansk Orn. För. Tidskr. 40: 1—13. — 229. *Spärck, R.* 1952. *Ibid.* 46: 57—63. — 230. *Helms, O.* 1940. *Ibid.* 34. — 231. Fair Isle Bird Obs. Bull. 1952. — 232. *Rosenberg, E.* 1953. Fåglar i Sverige. — 233. *Malmberg, T.* 1954 i Dagens Nyheter. — 234. *Tischler, F.* 1941. Die Vögel Ostpreussens. (Jämför även *Stresemann, E.* 1935. Orn. Mon.: 114). — 235. *Meinertzhagen, D. & Hornby, R. P.* 1899. Bird life in an Arctic Spring. — 236. *Strömberg, G.* 1952. Vår Fågelv. 11. 177—179. — 239. *Fontaine, V.* 1951. *Ibid.* 10: 124—126. — 240. *Noréhn, N.* 1952. F. o. Fl. 47: 129—132. — 241. *Dahlbeck, N.* muntl. medd. — 242. *Engström, B.* muntl. medd. — 243. *Lundevall, C.-F.* 1953. Vår Fågelv. 48: 22—23. — 244. *May, R. & Fisher, J.* 1952. Brit. Birds 46: 51—55. — 245. *Peterson, R., Mounifort, G. & Hollom, P. A. D.* 1954. A Field Guide to the Birds of Britain and Europe; *Hollom, P. A. D. in litt.*; *Kalela, O. in litt.* — 246. *Fisher, J. in litt.* (Jämför *E. K. Barth* i *Holmström, Økland, et al. Fuglene i Norden*, Vol. 3. 1953).

Verksamhetsberättelse för Svenska Naturskyddsföreningen år 1953

Svenska Naturskyddsföreningens Styrelse får härmed avgiva följande berättelse över verksamhetsåret 1953.

ÅRSMÖTE, STYRELSE M.M.

Föreningens årsmöte hölls på Stockholms Högskolas studentkår onsdagen den 13 maj 1953, varvid ca 250 personer voro närvarande. Årsmötet beslöt att med godkännande lägga styrelsens årsberättelse för verksamheten under år 1953 till handlingarna. Likaså beviljade årsmötet, sedan revisorernas berättelse föredragits, med tacksamhet styrelsens ansvarsfrihet för föregående års förvaltning.

Styrelse:

Professor Hugo Osvald, som sedan år 1947 fungerat som föreningens ordförande, hade undanbett sig omval. Till ny ordförande i föreningen valdes enhälligt föreningens vice ordförande, justitierådet Gösta Walin. Till ny vice ordförande valdes efter omröstning professor Henning Weimarck, Lund. Av de styrelseledamöter som voro i tur att avgå omvaldes överdirektör G.-A. Bouveng, 1:ste antikvarie K. A. Gustavsson samt länsarkitekt O. Lundgren. Dessutom nyvaldes som styrelseledamöter civiljägmästare Hans Bäckström, Stockholm, civilingenjör Elon Olsson, Stockholm, och lektor Birger Rudebeck, Boden. Byråchef F. Aminoff, professor Sven Hörstadius, professor Hugo Osvald och docent Sten Selander hade undanbett sig omval. Styrelsen har alltså fr.o.m. årsmötet haft följande sammansättning under år 1953:

Ordförande: Justitierådet Gösta Walin

vice ordförande: Professor Henning Weimarck

övriga ledamöter: Fil. dr C.-J. Anrick, överdirektör G.-A. Bouveng, civiljägmästare H. Bäckström, fil. dr N. Dahlbeck, intendent C. Fries, 1:ste antikvarie K. A. Gustavsson, länsarkitekt O. Lundgren, chefredaktör G. Netzen, civilingenjör E. Olsson, författare E. Rosenbergs, lektor B. Rudebeck och direktör J. Sandén.

Till sammanträdena ha dessutom kallats:

Redaktör Nils Horney, utsedd av Naturvårnssektionen,

professor Torsten Lagerberg, för Kungl. Vetenskapsakademins naturskydds-kommitté,

hovjägmästaren, Friherre O. Kamel, för Svenska Jägareförbundet, samt

fil. stud. Kjell Engström, för Sveriges Fältbiologiska Ungdomsförening.

Styrelsen har under året sammanträtt 8 gånger.

Revisorer:

Till revisorer att granska styrelsens förvaltning under år 1953 valde årsmötet fil. dr K.-H. Forslund, professor Torsten Pehrson samt auktoriserade revisorn Bror Martin. Till revisorssuppleanter valdes civilingenjör G. Lidén och professor O. Lundblad.

Medlemsavgift:

Årsmötet beslöt enhälligt att bifalla styrelsens förslag om en oförändrad medlemsavgift à kronor 12: — samt införande av familjemedlemsavgift, vilken bestämdes till kronor 3: —.